

Nemesszalók Község

Értékelmérés – értékleltár

Kivonat a Kulturális Örökségvédelmi Hatástanulmányból
Készítette: Pintér László régész 2006.

Kivonatolta és aktualizálta: Bujdosó Judit főépítész 2017.

I. Vizsgálat. (Értékelés - értéklár).

I. a.) Történeli leírás, és régészeti örökség.

Nemesszalók községre vonatkozóan nem készült eddig részletes falumonográfia, így a település történetének és régészeti örökségének értékelésekor csak a szórványosan rendelkezésre álló adatok számbavételén túl, a helyszíni szemléken, azaz a terepbejárásokon tapasztaltakra, támaszkodhatunk.

Történeli leírás.

Elhelyezkedése:

Nemesszalók Pápától 15 km-re dél-nyugatra a celdömölki úton fekszik. A Marcal-medence községe; talajadottsága gyenge, a terület inkább az állattenyésztésnek kedvez.

A település etimológiája:

A község nevének eredete: a Szalók ősi, magyar személynév, Anonymus szerint Ösbő fiának nevéből ered. Másik szómagyarázat szerint török eredetű szó, "balogot", balkezest jelent. Eredetileg a település két részből állt. Az északi részen a nemesek éltek, ők voltak többségben. A másik részen a szegények éltek, ezt *Pórszalóknak* nevezték. 1271-től említik először a község nevét (Zloukfedele), 1337-ben Zolowk-, 1495-ben Egyházasszalók-, 1609-ben Por Szalok formájában jelenik meg az okiratokban. Sokat sanyargatta a török 1567 és 1592 között. A 17. század közepén lett a Batthyány családé. *Nemesszalók* neve legkorábban, 1544-ben tűnik fel az okiratokban (Fewlsew Zalok), általánossá azonban csak a 17. században válik. Addig inkább csak a pusztá "Szalók" található a korabeli oklevelekben. Eredetileg a Szalók nem birtoka volt, később egytelkes nemesek lakták. Az 1696. évi összeírás szerint a szalóki nemesek királyi vadászok.

Településtörténet:

Az eredeti Szalókföldje területe a középkorban két részre vált, az egyikben paraszti, a másikban nemesi rendű családok éltek. Az előbbin állt a templom, erről nyerte ez a rész az „Egyházás” (későbbi Nemesszalók) megkülönböztető jelzőjét, mely a 15. század végén jelentkezett.

A mai Nemesszalók település Pórszalókkal 1926-ban történt egyesülése után alakult meg.

A két községben a nemesi és a paraszti község a 17. század előtt azonos nagyságú volt, a hadak is mindkettőt egyformán sarcolták. Pórszalók a viszontagságok hatására a 16. században többször elnéptelenedik.

Nemesszalók nemesi jellege mindvégig megmaradt. Az 1696. évi összeírás szerint a szalóki nemesek prédiálisták, más szóval király vadászok. Bár a 18. századtól egyre több nemes telepedett le, de ők is nemesi telkeken éltek. A nem nemesek főleg házatlan zsellérek. Számuk 1828-ra eléri a lakosság felét. Közülük

került ki 11 vásározó, akik üveggel, sóval, bőrrökkel kereskedtek. 10 kézművest is számon tartottak, akik a falu szükségleteit látták el. Ez a réteg már sokkal gazdagabb volt, mint a csak földjét művelő nemes.

1773-ban magyar falu, katolikus, református, evangélikus és zsidó lakossággal. Temploma 1784-ben a reformátusoknak van. A vallásilag egyre megosztottabb lakosság között gyakori a felekezeti torzsalkodás. Az első három felekezet külön iskolát tart fenn.

Az 1785-ös népszámláláskor lakosainak száma 631 fő, 1869-ben 723 fő. A lakosság többsége nincstelen zsellér, gazdasági cseléd. A határ túlnyomó része ugyanis Batthyány-Strattman László körmendi herceg és még öt középbirtokos tulajdonában volt.

Pór- és Nemesszalók községeknek a rendi állapot szerinti különállása 1926-ban, a két község egyesítésével szűnt meg. Ekkor lakosainak száma 1208 fő. A község népessége elsősorban agrártermeléssel foglalkozik. (1910-ben 73,2%, 1941-ben 76%).

1960-ban 1110 lelkes község. A lakosság túlnyomó többsége ekkor a helyi Egyetértés Termelőség Szövetkezetben, kisebb része az Ajka környéki üzemekben, bányákban és Pá-pán dolgozott.

A termelőség Szövetkezetben a gyenge talajadottságok miatt az állattenyésztést fejlesztették, szarvasmarha-, sertés- és baromfitelepet alakítottak ki. Jól jövedelmeztek a kiegészítő üzemágak is; a szalóki varroda, a cérnázó és a fafeldolgozó üzem, a pápasalamoni kötélgyártó üzem és a tsz építőrészlege.

Az 1960-as évektől folyamatosan több intézménnyel gyarapodott a község. Tanács-háza, orvosi rendelő, óvoda, fogorvosi lakás és rendelő, vízmű, fodrászat, irodaházak, vegyes- és italbolt, valamint utak, járdák épültek. Diákjai helyben tanulnak, egy korszerű iskolában. A községben nyilván-tartott magánvállalkozók száma 63, kft. 2, bt. 1 van Ipari tevékenységet 11, mezőgazdasági-élelmiszeripari vállalkozást 3, kereskedelmi tevékenységet 18 vállalkozó végez. A szolgáltatásban 31-en dolgoznak.

KÖZSZOLGÁLATI ADATTÁR:

Napközi Otthonos Óvoda. Rákóczi u. 11.
Általános Iskola. Szabadság tér 16.
Művelődési Ház. Szabadság tér 14.
Községi Könyvtár. Szabadság tér 14.
Orvosi Rendelő. Fő u. 35.
Védőnői Szolgálat. Rákóczi tér 13.
Körzeti Megbízotti Hivatal. Rákóczi tér 36.

NONPROFIT ADATTÁR:

Római Katolikus Plébániahivatal. Rákóczi u. 8.
Nemesszalók Községért Alapítvány. Rákóczi u. 13.
Nyugdíjas Klub. Rákóczi u. 13.
Egyetértés Sportegyesület. Rákóczi u. 43.

GAZDASÁGI ADATTÁR:

Fiókgyógyszertár. Szabadság tér 14.
Élelmiszerbolt. Rákóczi u. 19.
ÁFÉSZ TŰZÉP. Rákóczi u. 46.
Marica Büfé. Rákóczi u. 21.
Pepsi Vendéglő. Fő u. 55.
Italbolt. Rákóczi u. 42.
Vegyesbolt. Fő u. 55.
Vegyesbolt. Rákóczi u. 21.
Egyetértés Mezőgazdasági Szövetkezet. Rákóczi u. 34.
Növénytermesztés, szarvasmarhatartás. Rákóczi u. 73.
Nemesszalóki Faipari Szövetkezet. Ady E. u. 10.
Pápa és Vidéke ÁFÉSZ 129. sz. Vegyesbolt. Rákóczi u. 31.
Pápa és Vidéke ÁFÉSZ 131. sz. Élelmiszerbolt. Fő u. 53.
Nemesszalóki Posta. Rákóczi u. 34.

Nemesszalók. Történetszerkezeti leírás.

Örökségvédelem.

1. Régészet:

* Nemesszalók község régészeti öröksége 8 (nyolc) lelőhelyet számlál. Ezek a lelőhelyek közül egy a település belterületén, a többi a külterületen található.

* A mai település belterületére eső régészeti lelet a református templom környezetében azonosított középkori település részét jelenti. Külterületén a jelentősebb régészeti lelőhelyek a középkori eredetű, majd a török korban elpusztult Pórszalók, illetve Antfa egykori települések leletanyagát jelentik.

2. Faluszerkezet, falukép.

* A koraközépkori eredetű Nemesszalók, részben az ősi telepet is magában foglalva, a 18. század közepe táján települt újra mai helyére. A mai település 1926-ban alakult ki Pórszalók és Nemesszalók (Egyházasszalók) egyesítésével.

* A település máig megőrizte nyugodt, falusias jellegét. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze.

* Többutcás település, melynek magját a 18. században jelzett 3-4 utcavonal képezi, többi utcái a 20. század elejétől kezdődően épült ki. Nagyméretű (elsősorban református és evangélikus) temetője a település központi részében alakult ki, közvetlen szomszédságában van a zsidó temető. Az egykori Pórszalók temetője a település 3-ik, máig használt temetkezési helye, ide elsősorban a katolikus vallású lakosság temetkezik. A temetők területe rendezett, tiszta, újabb keletű sírjelei jellegtelenek, régi, 19. századi eredetű sírjelei közül mintegy 25 vörösmészkeő sírjel helyi védelemre javasolt. Köztéri, világi jellegű alkotásai újabb eredetűek, közülük az 1929-ben felállított I. világháborús emlékművet helyi védelemre javasoljuk. Egyházi jellegű köztéri alkotásai átlagos minőségűek.

* A településkép egy- és kétszintes beépítést, s ez által egységes, rendezett képet mutat, ahol az utcavonalas, előkertes és fűrészfogas beépítésű lakóházakkal is találkozunk. A foghíjtelkek váltózó számban jelennek meg a településszerkezetben. A telkeknél jellemző a szalagtelkes elrendezés, ahol az egymás mellett fekvő keskeny, hosszú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, így alkotnak többszöri sorozatot.

* Nemesszalók legmarkánsabb épületei közzé tartoznak a templomok, melyek uralják a faluképet. Nem védettek, helyi védelemre javasoltak.

3. Építészeti hagyaték.

* Nemesszalókon országos védelem alatt álló műemlék egy van, a (szalóki) köztemetőben álló Szakonyi sírbolt, melyet 1868-ban emeltek, s nemrég példásan felújítottak. A településen Helyi Védelmi Rendelet nincsen.

* Hagyományos építészete a dunántúli örökség értékeit őrzi. Egymenetes ház a jellemző, s ezen belül régebben a többlakásos-, napjainkban az egylakásos soros udvarok a leggyakoribbak

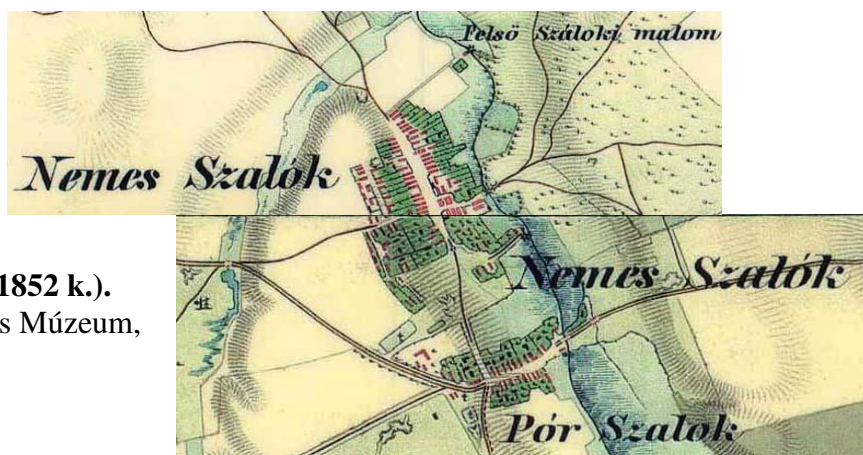
* A településen még néhány macskalépcsős, homlokzati megjelenésükben barokk, illetve klasszicista vonásokat tükröző épület található. Építészeti emlékei az elmúlt évszázadokban átépültek, napjainkban a legrégebbiről datálható épületek az 1800-as évek legvégéről származnak. Az átépült házak egy része is őrzi még egy-egy elemében az egykor jellemző építészeti stílust.

* A régi épületek általános a kőépítkezés, amely rangos utcaképet eredményez. A házak egymenetesek, az udvari fronton árkaos tornácok. Mai utcaképében a 19. és a 20. század elejéről alaptevéően két hagyományos lakóház típus különböztethető meg: az utcára merőleges gerinccel elhelyezett egymenetes, oromfalas, illetve a városiasodó, az utcavonallal párhuzamosan beforduló, sokszor kapuáthajtóval, 4-5 tengelyese homlokzattal kialakított épület. A második világháború után utcasornyi régi ház tűnt el a településen, a hagyományos fésűs beépítést felváltotta, illetve az új utcák mentén kialakult a sátoztetős kockaház beépítés, míg az 1980-1990-es évektől kezdődően a helyi hagyományoktól teljes mértékben eltávolodott „palotaszerű”, aránytalan méretű, színű és tömegű épületek megjelenése a jellemző.

Nemesszalók. Történeti térképek.

Első katonai felmérés (1766-1785).

Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

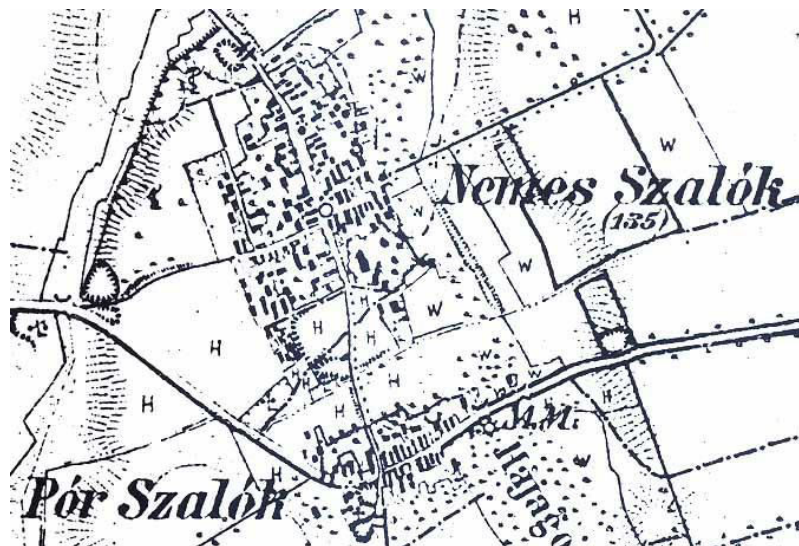

Második katonai felmérés (1852 k.).

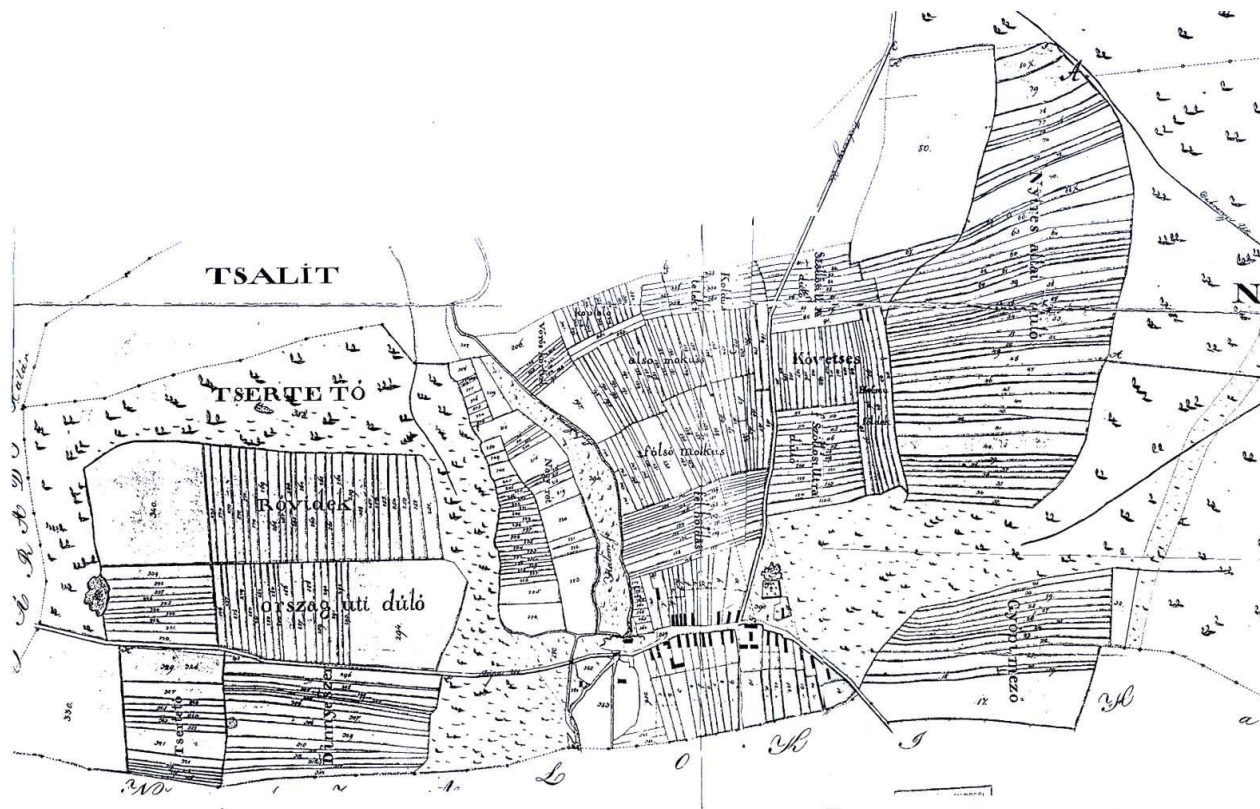
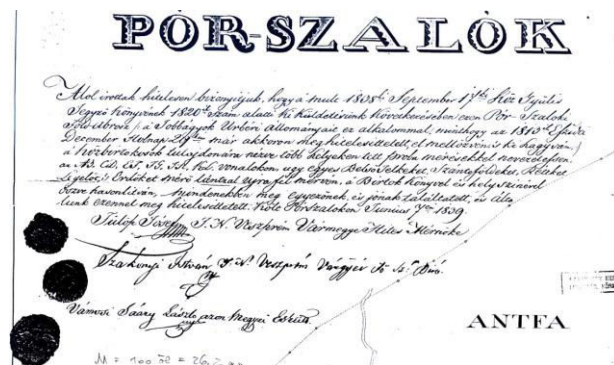
Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár.

Harmadik katonai felmérés. (1890 k.)

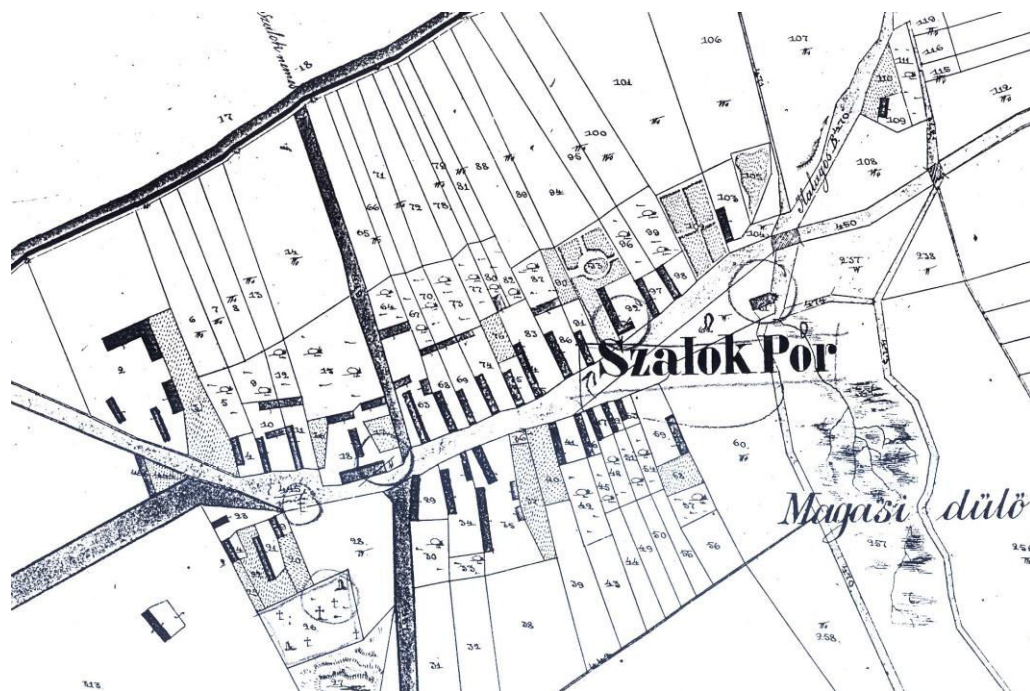
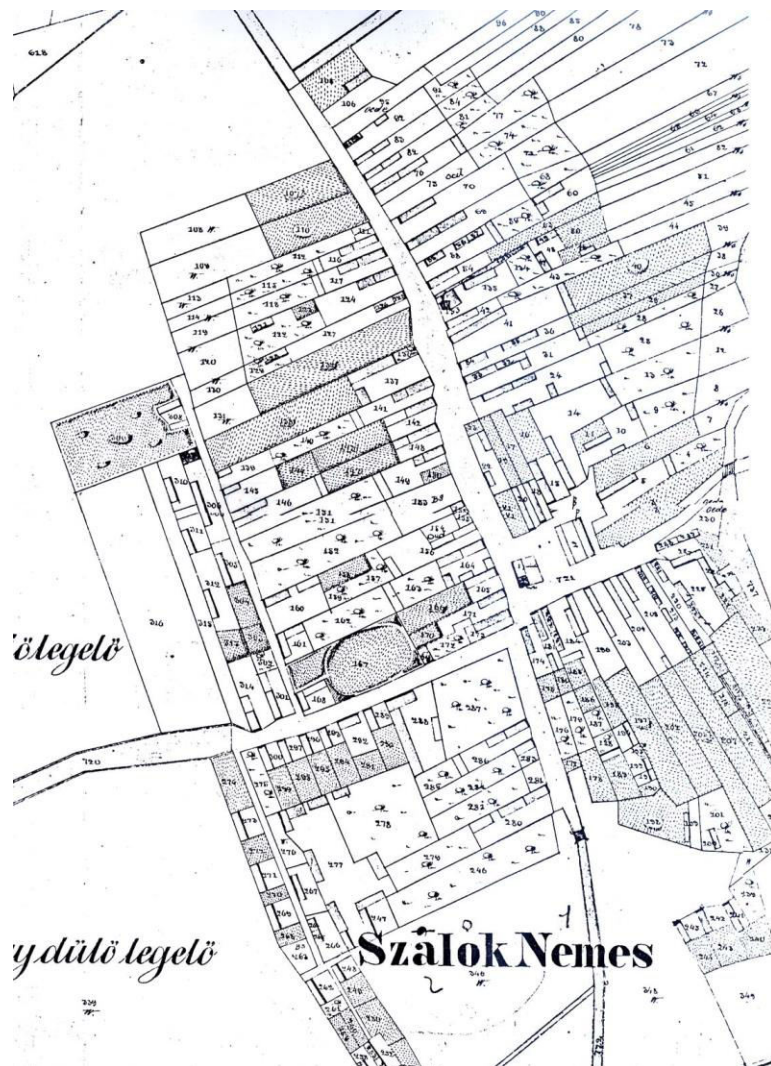
Forrás: Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest. Térképtár

Pószalók. „Földabrosz” 1839-ből.

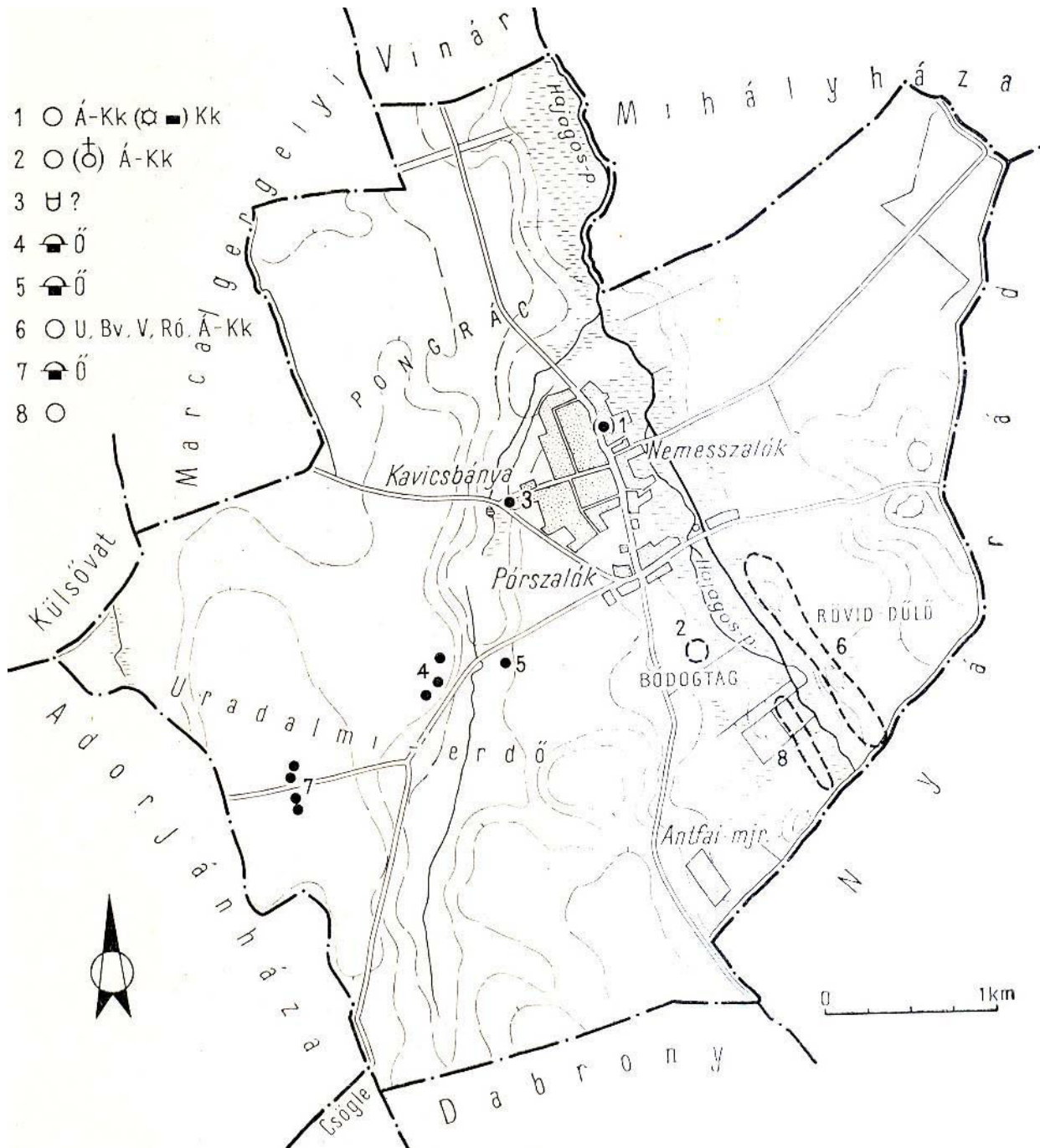

Nemesszalók. Kataszteri térkép 1857.

Régészeti örökség.
(Régészeti lelőhelyek).

A két, többutcsás településből egybeolvadásából kialakult falu a Marcal mellékpatakjai által kiépített észak-déli irányú kavicsos hátságon, 135 m magasan fekszik. A szántóföldek mellett a Hajagos völgyében nagy rétek vannak. A határ dél-nyugati részében pedig régebbi tölgyes, cseres erdő akáccsal és nyárfákkal társult maradványait látjuk.

A település közigazgatási területéről az alábbi régészeti lelőhelyek ismertek:

A középkori Szalókfölde – Nemesszalók néven, továbbá Felsőszalók formában is előforduló – falu¹ a jelenlegi település északi részével azonos helyen állott. A Szalók nemzetség ősi szállásterülete. Mindvégig e nemzetség leszármazottai, egytelkes nemesek lakták. Első említésekor, 1271-ben a nemzetség tagjai még a később különvált Pórszalókkal (2. sz. lelőhely) együtt osztoznak határán.² Közös maradt az 1271-ben már szintén említett nemzetségi templom és Szalók vásárjogának haszna.³

1488-ban lakói 1 Ft-tal adóznak.⁴ 1549-ben 3, 1550-ben 7 nemesi családot írnak itt össze.⁵ Hosszabb időre nem néptelenedik el, 1680-ban egy itteni nemesi kúria eladásáról van adatunk.⁶

Irodalom: 1. CSÁNKI 1897. 251.; ILA-KOVACSICS 1964. 290-291. – 2. HO I. 51-52. Említésre méltó, hogy az 1271-es oklevélben szereplő Pongrác-erdő („Silva Pungurach” – HO I. 53) helynévként máig fennmaradt. – 3. HO I. 53. „...ecclesia beati Martini de terra Zolouk...” „Lucrum autem seu utilitatem fori eorum... quod stat et stare debet in Zlojuk...” 1337-ben harmadrésze az egyik ágnek jut: HO I. 171. A templom 1307-ben is közös: HO I. 103. – 4. CSÁNKI 1897. 251. (tévesen Gic mellé lokalizálja). – 5. OL Dic. Veszpr. P. 133. 154. – 6. VÁL Veszpr. kápt. Bev. jkv. 4. nr. 111.

2. PÓRSZALÓK – BÓDOGTAG. Hrsz: 062/3.

Az alacsony, kavicsos-homokos teraszon sok Árpád-kori, hullámvonal-, spirálvonal és bebökődéses díszű fazéktöredéket,¹ cserépbogrács-töredéket² és későközépkori cserepeket gyűjtöttek. (Dax-Mithay-Palágyi-Torma, 1968.)

Ugyaninnen a Boldog Tamás szőlőjének forgatása közben évtizedekkel ezelőtt talált sok edényt a pápai ref. kollégium gyűjteményébe adták be.³

A lelőhely a középkori Pórszalók déli részével azonosnak. A Nemesszalókkal közvetlenül határos településre vonatkozó adataink a 15. századig nem választhatók el egymástól (1. sz. lelőhely). Nagy valószínűséggel azonosítható azonban e faluval az 1435-ben, majd 1437-ben szereplő Veszprém megyei Gebártfalvaszalók, alio nomine Gebárháza, melyet Zsigmond vitézségéért az ugyanide való Péternek és testvéreinek adományozott.⁴ (Az egyes közlésekben⁵ ide lokalizált, a 13-14. században szereplő Szalók földje és Szalók vára helye viszont nem itt, hanem Vas megyében keresendő.⁶) 1488-ban, mint a Széchyek birtoka, 4 Ft rovásadót fizetett.⁷ 1531-ben 10 portájából 2 pusztát, 1548 – 1552 között, mivel a török felgyújtotta, néptelen.⁸ A század végén ismét elnéptelenedik, majd a 17. század első felében gyéren lakott, 1678-tól 1745-ig ismét pusztát.⁹

Szt. Márton tiszteletére szentelt templomát 1271-ben már említik.¹⁰ A falu neve a 15. század végétől Egyházasszalók formában ismeretes a 16. század végéig.¹¹ A templomról 1752-ben feljegyzik, hogy régi, elhagyott, falaiban szép kövek vannak.¹² Maradványait nem ismerjük. Nemes- és Pórszalók lakosai 1758-ban még e régi templom köré temetkeztek.¹³

Irodalom: 1. PHM 68.99.2-11. – 2. PHM 68.99.1. – 3. Régi kat. 212. – 4. HO II. 257-258. 273-274.; CSÁNKI 1897. 231. old. Nem lokalizálja; A helyi hagyomány „Gibárt falva” falunévről tud: PESTY 1864 / 1114, 160 / 328. – 5. RÁTH 1863. 305-306.; REISZIG 1898. 546. – 6. Lásd erre: CSÁNKI 1894. 809-810. – 7. CSÁNKI 1897. 251. – 8. PÁKAY 1942. 136-137. – 9. ILA-KOVACSICS 1964. 335. – 10. HO I. 53. – 11. ILA-KOVACSICS 1964. 335. – 12. VBM Helytörténeti Adattára 3909. – 13. PFEIFFER 1947. 187.: „Sepelintur... ad antiquam ecclesiam adhuc facile reparabileum”.

3. KAVICSBÁNYA. Hrsz: 66., 67., 68., 136/4.

Laczkó D. feljegyezte, hogy Szalóky T. szerint a szőlőhegy D-i sarkában és a vele szomszédos kavicsgödörökben urnák kerültek elő.¹ Sem Laczkó D. helyszíni szemléje, sem a terepbejárás nem eredményezett leleteket. (Mithay-Torma, 1968.).

Irodalom: 1. VBM Adattára 9169.

4. URADALMI ERDŐ I. Hrsz: 0110/1

Az igen alacsony homokháton három, egyenként 20 m átmérőjű, 0,8 – 1 m magas halom áll. A két szélső halmon kisebb bolygatás látszik.

Erre és az 5., 7. sz. lelőhelyre Gyarmati G. helyi lakos hívta fel a figyelmet. (Mithay-Torma, 1968.).

5. URADALMI ERDŐ II. Hrsz: 0107/3.

A Nyárfás nevű részen egy 20 – 25 m átmérőjű, 1 m magas halom áll. (Mithay-Torma, 1968.).

6. ORSZÁGÚTI-, RÖVID- ÉS CSALITOS-DŰLŐ.

Hrsz: 043/1., 043/2., 043/3., 047. árok, 052., 057/4., 057/5., 059.

A kavicsos-agyagos talajú dombháton sötétszürke foltokat, paticsdarabokat figyeltünk meg. A rendkívül hosszan elnyúló lelőhelyen a neolitikumot egy vonaldíszes oldaltöredék képviseli.¹ A síkozott perem- és a négyszög, illetve ötszög keresztmetszetű fültöredékek a későbronzkorra utalnak.² Több koravaskori cserepet is gyűjtöttek.³ Az őskori leletek sorát egy kőbalta töredéke⁴ és egy kovapenge⁵ egészíti ki. A II-III. századi, vízszintes peremű fazéktöredékek a római kori megtelepülésre utalnak.⁶ A lelőhely északi és déli végén Árpád-kori bográcsperemeket, fazékperemeket, hullámvonalas díszítésű oldaltöredéket és későközépkori fazékperemeket találtak.⁷ (Dax-Palágyi, 1968.).

Irodalom: 1. PHM 68.100.1. – 2. PHM 68.101.1. – 3. PHM 68.100.2. 101.5-11. – 4. PHM 68.100.3. – 5. PHM 68.100.4. – 6. PHM 68.101.14.16. – 7. PHM 68.100.5-9. 68.101.17-21.

7. URADALMI ERDŐ III. Hrsz: 099/1., 0101/4.

A lapos területen észak-kelet – dél-nyugati vonalba rendeződve négy halom helyezkedik el. Három halom átmérője 25 – 30 m, a negyediké 15 m. Magasságuk 0,5 m-re becsülhető. (Mithay-Torma, 1968.).

8. ANTFA. Hrsz: 061/1. patak, 064/1., 067. árok, 069/7., 069/8.

Az ártérből 1 – 2 m magasra kiemelkedő, kavicsos-homokos teraszon, a felszínen és a vízelvezető árok falában sok Árpád-kori, de főleg későközépkori edénytöredéket találtak.¹ (Torma, 1968.) A lelőhely a középkori Antfa (Ondfalva) településsel azonosítható. A Szalók nemzetség tagjainak 1271-es osztozásánál szerepel Ontfia Ont, aki a felosztandó terület déli részét, feltehetően Antfát kapja.² Az osztozkodásnál Ont malmáról és nemesi kúriájáról is említés esik.³ A település nevét 1393-ban olvassuk először, ekkor még ugyanez család birtokában van.⁴ Az 1488-as adóösszeírásban nem szerepel, de 1489-ben említik.⁵ 1531-ben 5 portájából csak 1 adófizető. 1536-tól a Choron család devecesteri uradalmához számítják.⁶ A kicsiny falucska egy-két portával 1559-ig még megtalálható az összeírásokban. Ettől kezdve azonban már puszta, mely nem is népesedik be újra.⁷

Irodalom: 1. PHM 68.98.1-6. – 2. HO I. 52. – 3. Uo. 52. – 4. III. 248. – 5. CSÁNKI 1897. 219. – 6. PÁKAY 1942. 71. – 7. ILA-KOVACSICS 1964. 100-101.

9. VEGYES LELETEK.

* Gyarmati J. egy későbronzkori bronztűt ajándékozott az adorjánházi falumúzeumnak. A körbefutó vonalakkal díszített tűt állítólag halomsírban találta.

* 1923-ban Nemesszalók közelebről meg nem határozott helyén éremlelet került elő.¹ A 75 db magyar, osztrák tartományokbeli és német ezüstpénz 17-18. századi volt.²

* 1959-ben a Hajagos-patak szabályozásakor, a pápa-celldömölki vasúttól K-re, a mederben „egy kardot vagy inkább szablyát” találtak; találója magával vitte. A meder fenekén állítólag egy nagyobb fémtárgyat is láttak, de ezt nem vették ki.³

Irodalom: 1. MNM Adattára 138. N. II. – 2. HUSZÁR 1963. 156. – 3. VMB Kp. 1962. Régészeti Adattár 11.147.

I. b.) Természet, táj, tájhasználat. Településhálózat és településszerkezeti összefüggések.

Nemesszalók község Veszprém megye északnyugati részén, Pápától 15 kilométerre délnyugatra, a Pápa-devecseri-sík kistájban helyezkedik el. A település a Pápát Celldömölkkel összekötő közút mentén fekszik.

A két többutcás település egybeolvadásából kialakult falu a Marcal mellékpatakjai által kiépített észak-déli irányú kavicsos hátságon, 135 m magasan fekszik. A szántóföldek mellett a Hajagos völgyében nagy rétek vannak. A határ dél-nyugati részében, pedig régebbi tölgyes, cseres erdő akáccsal és nyárfákkal társult maradványait láthatjuk.

Belterület:

A zöldfelületi adottságok nagyon változók. Előfordulnak olyan részek, ahol nincs lehetőség zöldfelület kialakítására. Ilyen a Nyárad felőli bevezető szakasz, ahol szinte csak évelőkiültetéseknek van hely. A Rákóczi és Fő utcákban közepes szélességű közterületi sáv áll rendelkezésre az ültetéshez, de vannak kiszélesedő részek is, amelyek nagyon jó adottságúak. Ilyen például a római katolikus templom környezete, a település új beépítésű (a Béke-, a Lehel utca) részei.

A zöldfelületi adottságok rosszul kihasználtak. A kisebb szakaszon ültetett alacsony termetű gyümölcsfán (Rákóczi utca északi részének keleti oldala), és néhány idősebb fából álló fasorszakaszon, ligetes telepítésen (Fő utca 51. előtt, Rákóczi utca 17. előtt, Ady Endre utca, Dabrony utca keleti oldala, Hajagos-patak melletti részt) kívül a településen nincs egységes fasor, és ez nagyon hiányzik a közterületekről. Fontos megemlíteni a településen található potenciális zöldfelületek jelentős számát. Ezek olyan térré kiszélesedő közterületek, amelyekről hiányzik a zöldfelület.

A településen jelenleg kiépített közpark a 3458, 346, 347 hrsz-ú ingatlanon található, mely magába foglalja a kultúrház épületét is. További zöldterületeket találunk a Tánicsics Mihály utcában a temető mellett, a Szabadság tér keleti végében a Hajagos patak mellett, illetve annak az út túloldalán tervezett bővítésénél. Községi célú zöldterület a községben a 0113 hrsz-ú, külterületi ingatlanon található sportpálya.

A belterületi településkapuk képét Nyárad és Dabrony felől jelentősen meghatározza a mezőgazdasági épületek környezetének állapota. Vinár felől érkező nagyon szépek az idős nyárfák a híd előtt, a Marcalgergelyi felőli településkapuban szükség lenne intenzívebb növénytelepítésre.

A település egyik központja a római katolikus templom és környezete.. A templomkert, mint közkert növényei között főként a tuják szerepelnek. A templomot körbeölelik a 2-4 méter magas tuják, a déli oldalon hársakból álló telepítés is található. A település másik központi területe a II. világháborús és a Felszabadulási emlékmű körül elterülő park. Ehhez a területhez kapcsolódik a művelődési ház előkertje is, ahol kiritkult tuják, ezüstfenyők és rózsaaágak találhatóak.

Az evangélikus, illetve a református templom kertje a mostaninál nagyobb figyelmet érdemel. Bár egyik templomhoz sem tartozik nagy kert, dekoratív, hangulatos kiültetésekkel méltó keretet lehet adni ezeknek a település életében jelentős épületeknek.

Az óvodakertben fontos szerepe van az idős növényzetnek, mint a kerítés menti idős lucfenyőknek, a bevezető út menti tujáknak, illetve a közönséges nyír szép példányának. A polgármesteri hivatal kertje hasonló az óvodáéhoz. Koros luc- és ezüstfenyők, közönséges nyírek és nyírt cserjesávok alkotják a növényzetet. A kert rendezett, ápolat zöldfelület benyomását kelti.

Külterület:

Nemesszalók *mezőgazdasági* művelésű területeinek jellemző művelési ága elsősorban a szántó, továbbá legelő rét és gyep is található. Összefüggő, homogén szántóföldek a közigazgatási terület keleti és északnyugati részét foglalják el. A gyep művelési ágú területek főként a belterülettől keletre a Hajagos-patak mentén találhatóak.

A település meghatározó részét borítja *erdőség*. Az erdőterületek nagysága 549,2 ha, ami az 1945 ha-os külterület 28,24 %-a. Az erdőterületek nagyobb aránya, 527,4 ha gazdasági rendeltetésű, 20,7 ha egyéb részlet. Az erdőterületek 8% a rendezetlen tulajdonviszonyú, 32%-án a Pápai Erdészet gazdálkodik, 60%-án magán erdőgazdálkodás folyik. A település délnyugati területein nagyobb egybefüggő erdő található. A kisebb erdőfoltok a gazdasági- és belterület mellett, valamint a vízfolyások partjainál elsődleges rendeltetésük szerint védett vagy védő erdők. A védelmi erdők területe 1,1 ha-t tesz ki a településen.

I. c.) Településkép és utcaképek.

A mai község mintegy 360 lakóházból álló, többutcás falu, amely egykoron két önálló település (Nemesszalók és Pórszalók) egyesüléséből keletkezett. Utcaképe a mai dunántúli falusi utcaképnek megfelelő, túlnyomórészt az utcafrontra épített, földszintes családi házakból áll össze. A foghíjtelkek ritkák, és beépíthetőek

A település utcái vegyes képet tükröznek. Csak elvétve található már a múlt században épült, megjelenésében barokk stílust idéző épület. A házak jelentős része átépült, a település gerincét alkotó Rákóczi, valamint Fő utcában a beépítés nagy része egyszintes, de számos kétszintes ház is előfordul. A település más részein dominál a kétszintes beépítés. Az új beépítések nem egységesek, a házak homlokzat- és tetőkialakítása valamint színe egyaránt nagyon változó. A településen váltakozva jelenik meg az előkertes és az utcavonalas beépítés, a járófelületek járdalappal, vagy betonnal burkoltak. Gyakran láthatók tömör falas kerítések, fadeszkázatos kapuzattal. Utcái rendezettek, tiszták, a három felekezeti által használt temetője rendezett.

A településen nagymértékben zavarók a légvezetékek, villany- és telefonoszlopok, ami egyrészt hátrányosan befolyásolja a településképet, másrészt a nagyobb méretű fák ültetését is akadályozza. Sajnos, szinte minden nagyobb fát csonkolni kell a légvezetékek miatt.

I. d.) Településkarakter.

Nemesszalók többutcás, falusias jellegű település. Belterületét túlnyomórészt lakó-, külterületét mezőgazdasági célra hasznosítják. A 18. század derekán kiadott I. katonai térképen Pórszalók egyutcás (ma Fő-, korábban Pápai-, majd Vörös Hadsereg utca) település s ezt a jellegét máig megtartotta. Nemesszalók ekkor három-négy utcából (Rákóczi-, Táncsics-, Petőfi- utcák) álló település képét mutatja. Az 1850-es években megjelent első kataszteri térképen is nagyjából ez a faluszerkezet azonosítható. Főutcája a Rákóczi (Főszeg-, Ószeg-, Pórszalóki-, Fő) utca, jelenleg Szabadság (Halagos-, Mágnás fertály) nevet viselő központi tere ennek közepe táján alakult ki. Régi utcája a Petőfi Sándor (Alsó-dombi-, Kecse-dombi-, Kastély-dombi) utca nevét onnan kapta, hogy egyik oldalán a „kastély” (Szakonyi-ház) kertje húzódott, a másik oldalán szegényebb zsellérek laktak. A Jókai Mór (Alsóhegyi út) utca is a régebbi utcái közé tartozik. Újabb utcái a József Attila (Hegy-, Templom) utca, régebbi nevét az ide emelt református templomtól kapta; az Ady Endre (Konkoli-gyöp). A település karakterének formálódásában fontos szereppel bírt a három felekezet (evangélikus, református, katolikus) templomai, e mellett egykor jelentős számú zsidó lakosság is élt a településen, akiknek az egykoron a Kossuth Lajos (Felső dombi-, Csinos-domb-, Dombi-) utcában álló templomát 1945-ben a németek rombolták le. A néhai zsidó lakosság régi sírköveket is őrző temetőjét az elmúlt években hozták rendbe az önkormányzat kezdeményezésére.

A házak többsége utcavonalas, illetve előkertes beépítésűek. Jellemző a szalagtelkek soros beépítés, de téglatelek is előfordul. Az 1900-as évek első felében megjelenik a településen az ún. városi háztípus, mely szép számban látni ma is a faluban. Új lakóépületek főleg a Lehel-, a Kossuth és a József Attila utcákban jelentek meg. Ezek közül többet olyant látni, amelyek a

helyi hagyományok teljes mellőzésével épültek. Utcái rendezettek, tiszták, temetői rendezettek. Zavaróan hat az utcaképben a transzformátorházak, illetve a légvezetékek sokasága, azok beton- és fa oszlopainak jelenléte.

I. e.) Védettségek. (Régészeti és építészeti műemléki).

A település közigazgatási területén kiemelt régészeti védettséget élvező lelőhely nincs, de megjegyzendő, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyek a 2001. évi LIV tv. 11. §-a által meghatározott általános törvényi oltalommal bírnak. Az országos műemléki jegyzék szerint, a

településen védelem alatt álló építmény egy van: a községi temetőben, az 1868-ban emelt Szakonyi-sírbolt. E mellett a településen számos olyan örökségi érték található (téri épületek, temetői sírjelek, köztéri alkotások, stb.), amelyek kiemelt odafigyelést, védelmet érdemelnek. A településen helyi védelemről szóló rendelet nincsen.

I.f.) Az örökségi érték és védeltségük viszonya.

A település közigazgatási területén 8 nyilvántartott régészeti lelőhely található, amelyeket az 1. a. pontban felsoroltunk. Ezek között kiemelt fontosságú lelőhely nincsen. A településen egyetlen műemlék található, az 1868-ban épített Szakonyi-család sírboltja, amelyet az elmúlt években példásan helyreállítottak. E mellett a településen három templom,

I.f.1.) Régészeti lelőhelyek:

Nemesszalók területén az MTA Régészeti Intézete irányításával a Magyarország Régészeti Topográfiája keretén belül készült szisztematikus régészeti topográfia (Magyarország Régészeti Topográfiája 4. A Pápai és Zirci járás. Budapest, 1972. 162-165; a továbbiakban Topográfia). A hatástanulmány a tervezési terület régészeti örökségének vizsgálatakor alapvetően erre támaszkodott.

A település közigazgatási területén 8 nyilvántartott régészeti lelőhely található, (amelyeket az 1. a) pontban felsoroltunk. Ezek közül egy a belterület északi részén található (1. sz. lelőhely), ahol a kutatás az ősi Szalóki nemzetség legkorábban, 1271-ben említett szálláshelyét azonosítja. A mai Pórszalóktól délre „Bódatag” nevű helyen (2. sz. lelőhely) a kutatás az egykori Pórszalók település helyét határozza meg. A településtől nyugatra, a „Kavicsbánya” területén (3. sz. lelőhely), Laczkó Dezső, a veszprémi múzeum alapító-igazgatója a lakosok által itt jelzett urnasírok után kutatott kevés eredménnyel. Az „Uradalmi erdő”-ben (4. 5, 7. sz. lelőhelyek) több halomsír áll, kutatásuk még várat magára. A Hojagos patak jobb partján, a „Csalitos-dűlő”-ben (6. sz. lelőhely) őskori-, és Árpád kori leletanyag került elő, míg ezzel szemben a patak ball partján „Antfa” nevű helyen (8. sz. lelőhely) a felszínre került leletanyag alapján a koraközépkortól (13. századtól) említett Ondfalva helyét azonosították, mely település a török korban néptelenedett el véglegesen.

I.f.2.) Építészet, köztéri alkotások:

Egyházi épületek:

Koraközépkori egyházi építészetéről kevés adattal rendelkezünk. Szt. Márton tiszteletére szentelt templomát 1271-ben már említik. A falu neve a 15. század végétől Egyházasszalók formában ismeretes a 16. század végéig. A templomról 1752-ben feljegyzik, hogy régi, elhagyott, falaiban szép kövek vannak. Maradványait nem ismerjük. Nemes- és Pórszalók lakosai 1758-ban még e régi templom köré temetkeztek. 1945-ig a mai Kossuth Lajos utcában a szalóki zsidó lakosságnak temploma is állt, melyet a németek robbantottak fel 1945-ben. Jelenleg a településen három felekezet, a római katolikusok (pórszalóki falurészben), a reformátusok és az

evangélikusok (nemesszalóki falurészben) önálló templommal bírnak.

1. Római katolikus templom.

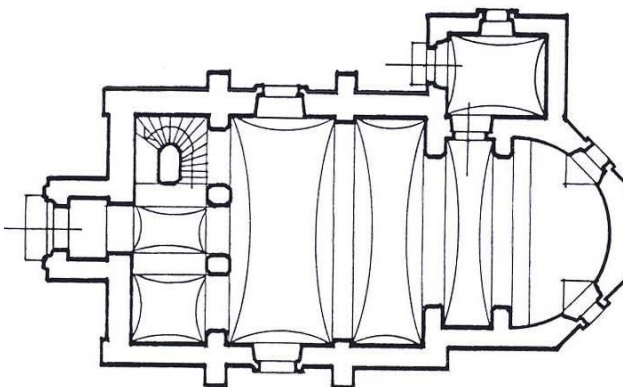
Címe: Fő u.

Hrsz: 503.

Története:

1271-ben Szt. Márton tiszteletére szentelt templom állt Egyházás, vagy Felsőszalók faluban, úgy-ahogy a törökidőt is átvészelte. A protestantizmus itt is erős gyökereket vert, a kálvinisták és a lutheránusok egyházközséget szerveztek, a katolikusok pedig szinte eltűntek a faluból. Bél Mátyás az 1700-as évek elején csak 1-2 katolikus lakost említ. Az 1758. évi visitacio megállapítja, hogy Nemes- és Pór Szalók egyház nélkül vannak, a középkori templom elhagyott, bár még könnyen reparálható lenne. A kálvinistáknak és a lutheránusoknak külön-külön prédikátoruk, a reformátusoknak fa oratóriumuk is van. Az 1773. évi összeírás katolikus, református és evangélikus lakosokat talál. A reformátusoknak 1778-ban anyaegyházuk van. Az 1783. évi 1. katonai térkép és országleírás Nemes Szalókon templomot jelöl, de nem tudni, milyen felekezetűt. Pór Szalókon pedig a temetőben "alte kirch" felirattal nyilván a középkori templom romjait. Egybevág ezzel Korabinszky lexikona: "hier befindet sich eine alte, wüste kirche" szövegével. Az 1841. évi egyházmegyei térkép egyik faluban sem jelöl katolikus templomot. Az 1857. évi kataszteri térképen látható a református és az evangélikus templom, valamint a falu központi terén egy kereszttel jelzett kis (katolikus?) imaház, melyről azonban semmi egyéb adatunk nincs. Ugyanez a térkép a pórszalóki temetőben romokat jelöl, ott, ahol a jozefinista katonai térkép is jelezte. Ellentmond ennek az 1855. évi szemelvény, ez ref. ev. templomot és zsinagógát említ.

Jelenlegi temploma 1866-ban épült. Akkor még Külsővat filiája, 1944 óta önálló lelkészség.

Jellege:

Község átmenő főútján, kis domboldalon áll a neogótikus templom, jó elhelyezéssel. Nem védett.

Külsője:

Tömegformálása és részletképzése határozottan neogót, de jelenlegi állapotában lesematizáltak tűnik, a teljes felületet borító dörzsölt vakolat a legutóbbi homlokzattartozás eredménye.

Előálló középtornya a hajótető gerincmagasságában lapokkal fedett. A bejáratot magasra szökő, csúcsívben végződő, tagozott, bélétszerű keret övezi, benne új kapu és magas felülvilágító. A toronytest 3 oldalán, magasan, csúcsíves, tagozatlan keretezésű slicc-ablakok.

A toronytest az első szint után erősen visszalép és átmeneti tömbbel nyolcszögűre vált. Itt 4 oldalán 1-1 keskeny, csúcsíves, keretezett, zsalus harangablak, majd oldalanként hegyes, e stílusra jellemző zárópárkány fedi, csörlötető-szerűen. Nyolcszögű "kő" sisak, csúcsán párnatag és kereszt.

A hajó oromfala (most) csupasz, csak sarkain fogja 1-1 tagozatlan pillérféle, melyet a romantikára jellemző, de már ékítményét veszített tagozat koronáz. A hajó oldalfalait támpillérek támasztják. Közöttük 1-1 csúcsíves, egyszerűen keretezett vasablak. Hurkatalogatú főpárkány. A szentély két záróoldalán 1-1 csúcsíves ablak. A sekrestye u.a. stílusban tartott.

B e l s e j e:

Egyhajós, kétboltmezős, melyek nem azonos méretűek. A boltmezőket egymástól és a szentélytől lesarkított élű pillérekre támaszkodó hevederívek választják el, azokon csehsüveg boltozat feszül. A lizénákon súlytalan kis fejezet. Nálunk szokatlan

módon a szentély előtt egy keskeny boltmező, mintegy előteret képez, onnan nyílik a sekrestye. A szentély belül félköríves záródású. A kórus pillérekre támaszkodik, a kórusalj hevederek között csehsüveg boltozattal fedett. A kórusmellvéd előredomborodó, íves alaprajzú, tömör, csak az orgona játszóasztala szakítja meg. Szabadon álló íves falépcső vezet fel rá. A nagyobbik hajómezőben 1-1, szentélyben 2 csúcsíves vasablak. Bejárati kapuja belül eredeti váz-táblázatos, kívül új lécezéssel. Eredeti padok.

Oltára szürke márványból épült, újabb. Alkalmazkodni igyekezik a térhez, de inkább romanizáló stílusjegyeket hordoz. Fölötte Janzenista Krisztus oltárkép sima keretben, közepeszerű kvalitású, a pápai Esterházy kastély kápolnájából való, (helyi szóbeli közlés), feltehetően a 18. századból. Belül a kapu ívén felirat: „Szt. Fülöp apostol és vértanú tiszteletére. 1866.”

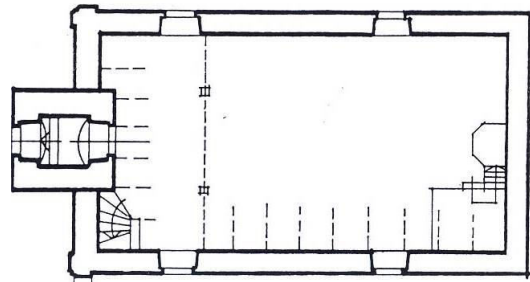
2. Evangélikus templom.
Címe: Nemesszalók, Lehel utca.
Hrsz: 271.

Története:

A községnek már a középkorban temploma van - természetesen katolikus. Ez a templom - bár megtépázva - átvészelte a törökidőt és az 1700-as évek végén is állt. Mégis nincs adatunk, hogy bármelyik felekezet is használta volna.

A protestantizmus erősen teret hódított e vidéken a 17. században. Az 1758. évi katolikus visitacio megállapítja, hogy Nemes- és Pórszalók (katolikus) egyház nélkül áll, viszont a kálvinistáknak és a lutheránusoknak saját rektoruk van, sőt a kálvinistáknak oratóriumuk is. Következik viszont ebből, hogy a lutheránusoknak nincs. Egy 1695. évi jegyzőkönyv írja, hogy az itteni egyház „emberemlékezet óta” Dabrony filiája. Bél Mátyás szerint (az 1700-as évek elején) alig akad itt 1-2 katolikus, a többi mind evangélikus és református. Az 1700-as évek közepén még mindig csak a kálvinisták fatemplomáról esik említés. Az 1773. évi összeírás római katolikus, református és evangélikus magyar lakosokat talál, és református anyaegyházat.

1789-ben épül fel a templom - még torony nélkül. Feltételezhető, hogy ez ideig csak valami lakóházban működő kis imahelyük volt, amit az összeírások, térképek nem tartottak érdemesnek feljegyezni. Az 1815. évi canonoca visitacio a templomot megfelelőnek írja. Fényes 1851-ben evangélikus anyaegyházat említ. Az 1857. évi kataszteri térkép jelenlegi helyén ábrázolja, de torony nélkül.

Jellege:

Község belsejében, a Külsővatra menő úton, lakóházak közé beépítve áll a tornyos, egyszerű megjelenésű épület. Nem védett.

Külsője:

Tömegéből kiemelkedik a vaskos torony méreteivel és architektúrájával. Hajója, mely későbarokk kori építmény, mára már elvesztette stílusjegyeit. Vegyes fallal épült, sarkain az

ekkorra jellemző falsávokat viselte, ezek most csak nyomokban fedezhetők fel. A magas, csúcsíves hajóablakok a korai eklektika korában történt átépítésre utalnak. Széles, záróköves, vakolt keretezésük van. Párkánya egyszerű ív, a barokk lakóházak legegyszerűbb párkányformája. Hátsó tűzfala íves vonalával az építés korát idézi. Cserépfedés. A hajó bejárati végfalán a tagozott osztópárkány átvészelte a tatarozást, de nem megoldott kapcsolata a hajó párkányával. Dísztelen, téglával fedett oromfal.

Az utólag épült torony előálló, de valamelyest beépült a hajótérbe is. Sarkain lizénák, ezeken kis fejezet-féleség, majd fölötté többtagú klasszicista húzott párkány zárja. Félköríves kapubejárat, benne múlt századi váz-táblázatos, szakszerűtlenül javított kapu. Szögletes kórus - és padlásablak, félkörös zsalus harangablakok. Az összes toronyablak tagolatlan vakolatkeretezéssel. Toronysisak palával fedve, csúcsán nagy bádoggal, rajta kettős kereszt.

B e l s e j e:

Egyszerű, sima falak. A magas ablakok bőséges bevilágítást biztosítanak. Mennyezete borított gerendafödém, váltós átfedésű deszkázással. A toronyalj dongaboltozatos. A belső ajtó eklektikus, váz-táblázatos. A külső kapu klasszicista, újabb vasalással.

A karzat faoszlopokon áll, födéme gerendákon palló, falépcső vezet fel rá. A karzat mellvéd váz-táblázatos asztalos szerkezet, kissé nehézkes látvány. Téglapadló, a padok között föld. Puhafa padok, egyszerű fűrészelt mintával.

Váz-táblázatos szószékoltár, klasszicizáló stílusú, tisztességes asztalosmunka, fölötté dísztelen hangvető. Az oltárasztalon két empir és két újabb gyertyatartó.

Kötőgerendás, ollós fedélszék fogópárral. Az 1916-ban elvitt nagyharang helyett 1927-ben szereznek újat. Orgonaharmóniuma 1917-ből való.

3. Református templom.

Címe: Nemesszalók, Rákóczi Ferenc u.

Hrsz: 329.

T ö r t é n e t e:

Részben fonódik a középkori katolikus templomhoz, melyről 1271. óta van írásos emlék, és melyről tudjuk, hogy az 1700-as évek második felében elhagyott. Az 1758. évi katolikus visitacio megállapítja, hogy mind Nemes- mind Pár Szalók (katolikus) egyház nélkül van, viszont a kálvinistáknak saját fából épült oratóriumuk van. Ezt az épületet a Nemes Szalóki Pál és Péterfi Anna 1686-ban ajándékozott templom- és iskolafundus révén valósult meg, melyre rövidesen templomot is és iskolát is építettek. Bél Mátyás említi, hogy az 1700-as évek elején a reformátusoknak lelkipásztoruk van. Az 1721. évi vallásügyi bizottság előtt vallomást tevők

szerint az egész falu evangélikus és református vallású, akiknek akkor az evangélikus tanító tartott istentiszteleteket. Az 1748. évi katolikus visitacio csak református prédikátort talál. Református istentisztelet minden harmadik vasárnap volt a mihályházi lelkész szolgálatával mindaddig, amíg 1752-ben el nem tiltották attól, de azután is szabad volt neki keresztelni, házasokat esketni. A szalókiak átjártak istentiszteletre Mihályházára. 1773-ban magyar falu. 1775-ben megtiltották, hogy a predikátor átjárjon hozzájuk, de ők ezzel mit sem törődtek, a maguk felelősségére és jótállására tíz szalóki nemes ember kérte a prédikátort, hogy tovább is szolgáljon nekik. A Türelmi Rendelet megjelenése után újra megkezdték vallásgyakorlatukat, mint Mihályháza leányegyháza. Az 1783. évi 1. katonai térkép templomot említ, de hogy kié, nem mondja. A jelenlegi kőtemplom 1787-ben épült, a 17 m torony 1839-ben épült a templom délnyugati homlokzata elé. Az 1841. évi Kopácsy-féle (katolikus) egyházmegyei térkép Nemesszalókon református anyaegyházat jelöl, parókiával. Az 1857. évi kataszteri térkép már jelenlegi helyén ábrázolja, toronnyal (ezeknél a térképeknél szokatlanul aránytalanul). A torony 1839-ben épült, ezt örökítették meg centenáriumán táblával a bejárat fölött.

Lelkészei: 1652-78 között lásd a mihályháziakkal tartanak közösen lelkészt. - Beládi Mihály 1699-ben csak helyben. - 1700-1943-ig lásd a mihályháziakat. - Szántó Emil 1943-60. - Bábás Tibor 1960-69. - Bátky Miklós 1969-72. - Pöör József 1972-73. - Kovács Sándor 1973-80. - Gavallér Pál 1980. - Pápai Szabó György 1980-84. - Péntek Lajos 1984-90. - Kövecsi Imre sl.1990-91. - Nemes Kálmán h.1991-92. - Pátkai Gyula Sándor 1991-96. - Kovács Elemér 1996-97. - Ettől kezdve táregyházközség Mihályházával: Pátkai Gyula Sándor 1997-től mind e mai napig. Itt van eltemetve Lőke Sándor kisigmándi lp. t 26. é. 1926. nov. 23.

J e l l e g e:

Községbelsőben, a Vinár felé menő úton, a lakóházak sorába épült későbarokk eredetű épület. Nem védett.

K ü l s e j e:

Az előálló torony határozza meg tömegét, jellegét, stílusát. A hajó semmitmondó, feltehetően sematizált. Sima falak, meglehetősen kicsi, félköríves ablakok a déli oldalon, az északin csak egy még kisebb. Zárópárkánya jellegtelen, csatlakozása az oromfal dúsabb párkányához megoldatlan. Hátsó oromfalának csúcsán vaskakas. Cserépfedés. A torony későbarokk motívumokkal épült utólag, tömegében, formájában, részletképzéseiben minőségi váltást jelent az alépítményhez képest, bár ez a karakter 1839-ben már némileg archaizáló. Húzott párkányok és széles keretezés határozottan emeletekre és mezőkre bontják. Sarkain barokkos legömbölyítés. Bejáratát széles sima sáv keretezi, a kapu századvégi váz-táblázatos, szokásos, érdektelen. Fölötte tábla: „Isten dicsőségére 1839-1939.” Félkör alakú karzatablak, négyzetes padlásablak, félköríves harangablakok (csak lyuk). Jól tagozott órapárkány zárja. Bádog

toronysisakja nyolcszögletű, középtájt egy kidudorodó tagozat igyekszik talán a hagymasisakokra utalni - sikertelenül. Csúcsán szépformájú gömb és csillag.

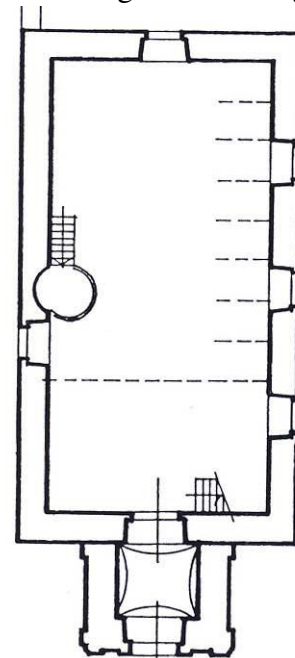
e l
s e
j e:
Si
ma
fala
k,
fél
kör

íves, gerébtokos faszerkezetű ablakok a 19. század végétől. Rusztikus hatású gerendafödém bárdolt gerendákkal, szabálytalan, váltósoros pallózással. A falazott, fehérre meszelt, végtelenül egyszerű eszközökkel formált szószék - bár részleteiben megoldatlan - igen

sokatmondó:

valami nyugodt magabiztosságot, nyakas keménységet áraszt. Az ugyancsak falazott, súlyos lépcső és a félkörös falfülke csak fokozzák

ezt a hatást. A faszerkezetű karzat mellvédje primitív asztalos munka, rosszul megválasztott arányaival rontja a különben ízes térhatást. Fenyőpád, falusi kismes-teri munka. A toronyalj csehsüveg boltozattal fedett. A belső ajtó (hajdan bejárati kapu) eredeti falusi barokk, eredeti vasalással.

A keresztelőkútát „Ajándékozták Burján Dénesné, Nagy Károlyné, Bándics Kálmánné, Szalókay Zsigmondné 1913. évben. " A bejárat fölött emléktábla: „Isten dicsőségére 1839-1939.” Anyaegyház 1943-97 között, azóta társegyház. Mindkét harangját Seltenhofer Frigyes öntötte Sopronban, a 232 kg-osat 1928-ban, felirata: „Az 1914-18 világháborúba elvitt harangjai helyett, elesett hős fiainak emlékére öntötte a nemesszalóki ref gyülekezet.” A 134 kg-osat 1879-ben, felirata: „Öntetett a nemesszalóki ref gyülekezet által...”

Lakóházak, gazdasági épületek:

Nemesszalók településformája többutcás, szalagtelkes úti falu. Hagyomány, hogy egy-egy telken több család is élt. Ilyen a Rákóczi utcai „Hosszi udvar”, ahol öt család élt egy udvarban.

Az évszázadok folyamán korai épületállománya teljesebb kicserélődött, ma álló legrégebbi épületeit is a 19. század végén emelték. Ezek a régi épületeket részben kőből, részben már korszerű anyagok (égetett téglá- és cserép) felhasználásával emelték, ahol magas mesterségbeli tudásról árulkodó fejlett szerkezetek használata volt a jellemző. Mai utcaképében a 19. és a 20. század elejéről alaptevéően két hagyományos lakóháztípus különböztethető meg: az utcára merőleges gerinccel elhelyezett egymenetes, oromfalas, cseréppel fedett, esetenként téglából falazott tornáccal épített lakóépület, illetve a városiasodó, az utcavonallal párhuzamosan beforduló, sokszor kapuáthajtóval, 4-5 tengelyese homlokzattal kialakított épület. A második világháború után utcasornyi régi ház tűnt el a településen, a hagyományos fésűs beépítést felváltotta, illetve az új utcák mentén kialakult a sátortetős kockaházias beépítés, míg az 1980-1990-es évektől kezdődően a helyi hagyományoktól teljes mértékben eltávolodott „palotaszzerű”, aránytalan méretű, színű és tömegű épületek megjelenése a jellemző. Legszembetűnőbb új elemként jelenik meg a faluhelyen funkcionálisan is megkérdőjelezhető nagyméretű erkélyek alkalmazása. A téveszesítéssel megkezdődött az egyéni gazdaságok hanyatlása: a falu hagyományos épületei (elsősorban a gazdasági épületek) funkciójukat veszítették és fokozatosan eltűntek. Szerencsére, hogy ezen a vidéken a gazdasági épületek sok esetben a lakóházhoz kapcsolódóan, tartós anyagból épültek, így még ma is sok ilyen épület áll a faluban.

Még az 1900-as évek első felében is három malom működött a faluban. A Felső Malom (Rossz-malom) a település északi végén állt, a Középső- vagy Löke-, majd Bucsi-malom, tulajdonosaitól kapta nevét, míg az Alsó malom a Pórszalóki- nevet viselte, melyről a falu úgy tudja, hogy e már a török időkben is állt.

*** Nemesszalók lakóházainak számának alakulása:**

1869-ben: Nemesszalók 101, Pórszalók 31; 1870-ben Nemesszalók 127, Pórszalók36; 1910-ben Nemesszalók 165, Pórszalók49; 1930-ban 255; 1941-ben 267; 1949-ben 263 lakóház volt a településen.

Megjegyzés: 1926-ban egyesítették Nemesszalók és Pórszalók településrészeket, így az adatok ettől kezdve Nemesszalók-név alatt vannak feltüntetve.

* Nyilvántartásban vett épületek

1. Lakóépület.

Címe: Lehel u. 1.

Hrsz: 209.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata sötétebb, szürkés színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület, vagy több családnak is otthont adó hosszúház lehetett. Egy központi bejárata volt, vagy minden helyisége külön bejáráttal rendelkezett. A fűdémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája nyeregtetős, héjazata valószínűleg tetőcserép. Utcafrontján két ablak. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű. Oromzata háromszög alakú, téглаépítésű, meszelt, dísztelen, kb. a torokgerenda magasságában két négyszögletes szellőzőnyílással. Kapuját közvetlenül az épülethez illesztett, fedeles, négyszögletes keresztmetszetű oszlop, és magas falazatú téglakerítés veszi körül. Az utcakép utcavonalas beépítésű.

2. Lakóépület.

Címe: Lehel u. 34.

Hrsz: 75.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt. Alaprajzát tekintve egysoros, eredetileg háromosztatú (szoba, konyha, kamra) lehetett, egy központi bejáráttal. A fűdémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája nyeregtetős, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két ablak. Ablakai feltehetően kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, egyharmad-kétharmad arányban osztottak, két, felső harmadukban egy nyílászárnyasak. Homlokzata vakolatdíszes, klasszicista jellegű. Oromzata háromszög alakú, téглаépítésű, szögletes csúcsban végződő, rajta két keretbe foglalt hosszúkás szellőzőnyílás. Oromzatának két felső szélén farkasfogszerű mintázat. Jobb oldali oldalfalának középső és hátsó részén ablak, mely később lett kialakítva. Az épület előtt keskeny előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Az épület homlokzata felújításra szorul.

3. Lakóépület.

Címe: Lehel u. 48.

Hrsz: 72.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata sötétebb, szürkés színű. A

födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája kontyos tető, héjazata feltehetően tetőcserép. Utcafrontján két szalagkeretes ablak. Az ablakok felett a tájra jellemző vakolt szemöldökpárkány. Homlokzata eredetileg klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes, mely azonban nagymértékben tönkrement, leromlott állapotú. Az épület előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Az épület felújításra szorul.

4. Lakóépület 1922-ből.
Címe: Sallai u. 9.
Hrsz: 258.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült átalakított lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, eredetileg háromsztatú (szoba, konyha, kamra) lehetett, egy központi bejárattal. Az épület hátsó oromfalához hasonló szerkezetű és formájú épületet építettek, az udvar felőli oldalfalát pedig veranda-szerű építménnyel egészítették ki. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája nyeregtető, héjazata tetőcserép, rajta négy padláslyukkal. Utcafrontján négy szalagkeretes ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, egyharmad-kétharmad arányban osztottak, két, felső harmadukban egy nyílászárnyasak. Az ablakok felett a tájra jellemző vakolt szemöldökpárkány. Oromzata téглаépítésű, dísztelen, rajta keretbe foglalt négyszögletes szellőzőnyílások, melyek kb. a torokgerenda magasságában helyezkednek el. Háromszög alakú oromfala szögletes csúcsban végződik. Utcára néző oromfala előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Utcaajtaja téglából épített, négyszögletes keresztmetszetű oszlopos, fedeles vaskapu, néhány fokos lépcsővel. Fa és vas kerítése közép magas falazatra támaszkodik. Az utcakép előkertes, utcavonalas beépítésű. Az épület homlokzata leromlott állapotú, felújításra szorul.

5. Lakóépület.
Címe: Rákóczi út 53.
Hrsz: 306.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Falazatának lábazata vörösesbarna színű. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromsztatú (szoba, konyha, kamra) épület, melynek minden helyisége külön bejárattal rendelkezett. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája nyeregtető, héjazata valószínűleg tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Az ablakok felett lévő vakolt szemöldökpárkány és az ablakpárkányok egy-egy összefüggő párkányzatot alkotnak. Oromzata háromszög alakú, téглаépítésű, meszelt, kb. a torokgerenda magasságában

két hosszúkás szellőzőnyílással. Az oromfal két felső oldalán csipkeszerű vakolt mintázat. Az oromzat alsó széle vörösesbarnára festett. Az épület udvar felőli bejárati homlokzatát csak egy széles ereszt védi, amely vagy csak az utcai homlokzaton és az épület végén oszloppal, pillérrel van alátámasztva, vagy a ház hosszában egy-két helyen kereszt-boltívvvel. Az ilyen típusú lakóházak többnyire a múlt század középső harmadában épültek, és eredetileg füstökonyhával rendelkeztek. A Balaton-felvidék, a Bakony, és Pápa környékének jellegzetessége. Az utcakép utcavonalas beépítésű.

6. Lakóépület 1953-ból.

Címe: Rákóczi út 59.

Hrsz: 294.

L e í r á s a: Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, részben vörösesbarnára festett. Alaprajzát tekintve eredetileg egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra) épület lehetett, egy központi bejárattal, vagy különbejáratú helyiségekkel. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés.

Tetőformája nyeregtetős, héjazata tetőcserép. Utcafrontján három szalagkeretes ablak, melyek közül az egyik elfalazott. Az ablakok felett lévő vakolt szemöldökpárkány és az ablakpárkányok egy-egy összefüggő párkányzatot alkotnak. Oromzata háromszög alakú, téglalapítású, szögletes csúcsban végződő, rajta két vakolt keretbe foglalt hosszúkás szellőzőnyílás. A szellőzőnyílások között 1963-as évszám. Az épület mellett közvetlenül hozzáépített téglalapítású, illetve vaskerítés. Az utcakép utcavonalas beépítésű.

Térplasztika:

A. Egyházi és világi jellegű kisplasztika (Kőkeresztek, köztéri szobrok):

A településen három egyházi jellegű térplasztika található: a pórszalóki rész keleti végében, dűlőút torkolatában 1910-ben felállított, nemrégiben példásan felújított útszéli kereszt (Felirata: Isten dicsőségére emeltették / a vallásos buzgóság adományából / 1910), Kondor nevű Celldömölki kőfaragó munkája; a római katolikus temetőben álló homokkő kereszt a 20. század elejéről (felirata: ÉN VAGYOK A FELTÁMADÁS ÉS AZ ÉLET), illetve a római katolikus templom északi oldalán álló egyszerű fakereszt, rajta öntöttvas korpusz, amelyet Útsz. kereszt 1910. Temetők. 1900 k.

egy korábbi fakeresztről helyezhették át a mai új helyére. Ezek az emlékek közepes minőségűnek mondhatók.

A világi jellegű térplasztikái között a polgármesteri hivatal előtti parkban álló, fehér márványból faragott I. világháborús emlékmű, Schneider Géza pápai kőfaragó munkája 1927-ből, helyi védelemre javasoljuk.

Felirata: A világháborúban elesett hős fiai emlékére állította Nemesszalók és Pórszalók közönsége. Ács Vendel, Badics Lajos, Bíró István, Bolla György, Bószén Lajos, Csöngői Károly, Farkas Gyula, Friebert Ignác, Gögös Károly, Gyenge Imre, Horváth Sándor, Józsa Sándor, Tóth Károly, Czirók József, Reider Antal, Kovács Gyula, Kocsi Imre, Lőke Pál, Lőke Gyula, Mester István, Mészáros V. Kálmán, Molnár I. Sándor, Molnár Sándor, Molnár Ferenc, Németh József, Nyulasi Károly, Tóth T. Sándor, Kovács Gyula, Szalóky Gyula, Páli Imre, Reichardt Lajos, Sömjén Sándor, Stark Dezső, Szalóky Antal, Szalóky B. Gábor, Szalóky I. Gyula, Szalóky Imre, Szalóky J. István, Talabér Gyula, Tóth N. Károly, Bálint Sándor, Kovács Lajos.

Leírása: Falazott-vakolt, kanellurás pillaszterekkel keretelt alsó része fölött ugyancsak kanellurázott pillaszterek tartotta, középen íves párkány. Alatta műkő tábla, közepén íves tükörben buzogányos ősmagyar vitéz domborművel, kétoldalt Nemesszalók és Pórszalók hősi halottainak nevével.

E mellett a Főtéren áll a II. világ-háborúban elesettek emlékműve, melyet 1990-ben állítottak.

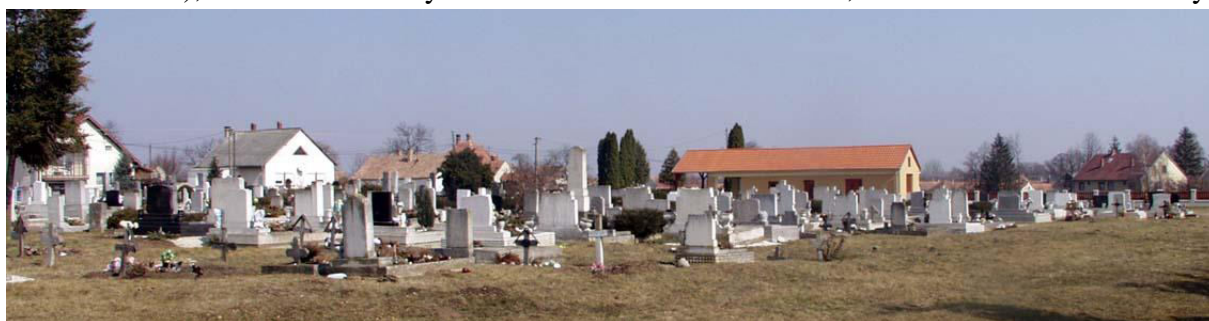

B. Temető és sírjelei:

A településen három temető van: a szalóki-, a pórszalóki, illetve a zsidó temető.

a. A szalóki köztemető. (Hrsz: 416.)

A mai Nemesszalók egykori szalóki községrészben, a Pórszalókot elválasztó határárok mellett, az országút északi oldalán elterülő, vegyes (túlnyomórészt református és evangélikus) felekezetű temető; nyugati sávjában temetkeznek a reformátusok és evangélikusok, a keletiben a katolikusok. A temetőben található legkorábbi sírkő 1791-es halálozási évszámú. A temető déli részén három nagyobb kripta áll, a Szakonyi családé 1868-ból (műemléki védelem alatt), illetve a Szalóky családé 1886-ból és 1923-ból, ez utóbbi két sírbolt helyi

védelem alá helyezése javasolt. Körülöttük jórészt elhagyott temetőrész, mintegy féltucatnyi vörös márvány sírtáblával az 1870-1880-as évekből. Mesternevek: Márvány: Krausz Pápa (1889, 1898, 1909, 1914, 1929); Szalóky, Celldömölk (1911); gránit: Krausz, Pápa (1912, 1925).

Északabbra, a mai használt temetőrészben sok jellegtelen új sírkő között közel negyedszáz régi, vörösmárvány tábla az 1807-1890-es évekből. Ezek közül 12 sírkő Panteonszerű elrendezésben és másodlagos felállításban, a műemléki védelem alatt álló Szakonyi sírbolt mellett látható. Javasoljuk a nemesszalóki köztemető

régi sírköveinek szakszerű felmérését, az értékes emlékek helyi védelem alá helyezését.

A régi sírjeleken a következő nevek és halálozási évszámok olvashatók: Németh Mária 1807-ből; Ns. Szalóky Imre 1848-ból és Szalóky Mária 1859-ből; Szalóky Sámuel 1848/49-es honvéd 1949-ből, Ns. Lőke János 1854-ből, Nagy Anna 1854-ből, Szalóki Sándor 1862-ből, Oszvald Sándor 1873-ből, Balassa Gábor 1874-ből, Gyarmathy Pál 1875-ből, Vermes Lajos 1878-ből, Szalóky B. Dániel 1882-ből, Szalóky Imréné 1882-ből, Szalóky Imre 1890 k., Borbély Sándor 1891-ből, Horváth Mihály 1894-ből, Tóth István 1894-ből, Major család 1901-ből, Bodor Györgyné 1904-ből, Csizmadia Károlyné 1907-ből, Krusenszky József 1910-ből stb.

1. Szalóky-kripta 1886-ból.

L e í r á s a:

Félig a földbe ástott, két végiben felfalazott épít-mény, bejárati oldalának falán díszesen faragott vörösmárvány tábla felirat tal: E SÍRBOLT TAKARJA / SZALÓKY MIKLÓSNÉ / szül SZALÓKY RÓZA hamvait / öt megelőző kedvesei körében / élt 42 évet / meghalt 1886 július hó 19-én” A bejárat két oldalán egy-egy szürke márvány obeliszk a 16 éves korában elhunyt Nagy Kálmán (+1883), illetve a 21 éves korában elhunyt Nagy Matild (+1883) neveivel.

2. Szalóky-kripta 1923-ból.

L e í r á s a:

Téglalap alapterületű építmény, sarkain kannelúrázott pillaszterekkel. A hosszabb homlokzati oldalak közepén ugyancsak kannelúrázott pillaszterektől tartott háromszögű timpanonnal lezárt középrizalitok. Mindkét timpanonban domborművű kőtábla a családi címer 15. századi jelleget utánzó heraldikai megfogalmazásával. Az északi oldalon középen nyíló, vasajtos bejárat fölött felirat: SZALÓKY DÁNIEL CSALÁDI SÍRBOLTJA és a címer két oldalán az 1923-as évszám. Ugyanezen homlokzat két oldalsó falmezőjén egy-egy fekete gránit tábla a kriptába temettek adataival.

b. Pórszalóki temető. (Hrsz: 499).

A község keleti, pórszalóki részének déli végén, az országút nyugati oldalán elterülő, kis területű temető. Déli fele katolikus, az északi jórészt református. Legkorábbi, mívesen faragott, lant alakú sírkövén az 1808-as halálozási évszám olvasható. Keresztjét mintegy harminc-negyven évvel ezelőtt régebbi fakereszt helyén állították. Elszórtan néhány hagyományos, kereszttel koronázott katolikus, illetve oromzatos református sírtábla márványból és vörös mészkőből. Mesternevek: márvány: Réthy, Győr (1875); Felner, Pápa (1900); Krausz, Pápa (1906, 1922); gránit: Krausz (1936, 1942).

c. Zsidó temető. (Hrsz: 411 és 419).

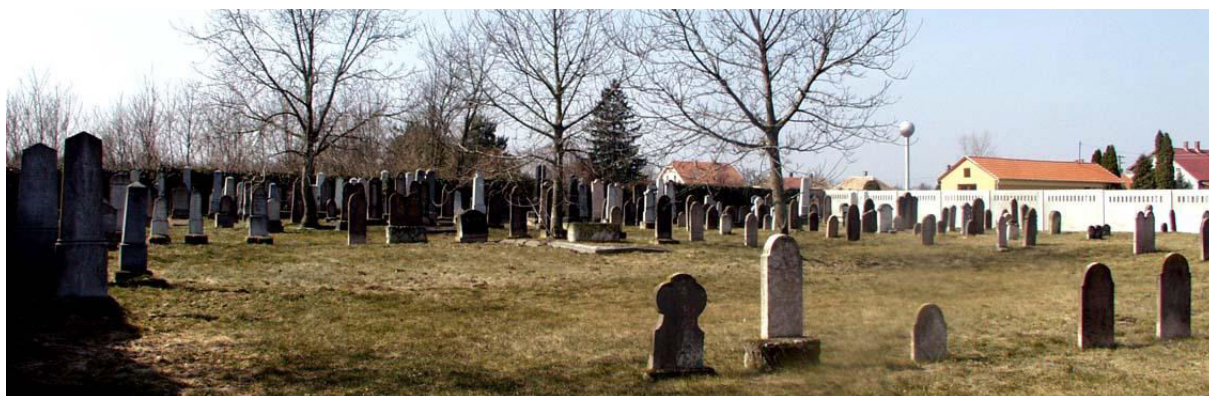

A Rákóczi út 14. kertjében nyíló, a szalóki temetőhöz észak felől csatlakozó, terméskő kerítéssel övezett, gondozatlan zsidó temető. Dr. Lövei Pál művészettörténész kutatásaiból tudjuk, hogy a zömmel héber feliratos sírköveken talált legkorábbi halálozási évszám 1815/16, s több az 1820-1850 között felállított sírjel is van a temetőben. Még a II. világháború utáni években is temetkeztek ide.

A temetőben közel 200 sírkő van még. A soros rendszer jól felismerhető. A legrégebbi, mintegy féltucatnyi tábla mészkőből és homokkőből, a többség vörös mészkőből faragott hagyományos tábla, a legújabb néhány márvány és gránit obeliszk. Mesternevek: vörös mészkő: főleg Krausz pápai kőfaragó héber betűs, jiddis szignója fordul elő (1875, 1922, 1923); Singer, Celldömölk (1928).

A temetőt az elmúlt években állították helyre, minek kiegészítették annak elkerítését, kitisztították és rendezték a temető területét. A bejárati kapu mellett emléktábla a felújítás körülményeivel és annak elkészítőinek neveivel. A temető egészének helyi védelem alá helyezése javasolt.

I. g.) Védelem alatt álló, illetve védelemre javasolt örökségi értékek.

MŰEMLEKEK. Védelem alatt álló műemlékei:

1. Szakonyi sírbolt.

Címe: Nemesszalók, községi temető.

Hrsz: 416.

Műemléki védettségének száma: 10957.

L e í r á s a:

1868-ban építette a községben akkor birtokos Szakonyi család. Vakolt homlokzatú, cserépfedésű, romantikus jellegű épület téglalap alaprajzú kriptával, külső sarkain karcsúsított alsó, és kiugró, hasáb alakú felső részből álló sarokpillérekkel. A keleti (fő)homlokzat közepén erősen előreugró rizalit, lépcsőzetes, romantikus jellegű oromzattal – az oromzat tetején vas kettős kereszt – és a kriptatérbe vezető, kőkeretes bejárattal. A kereszt fölött az oromzatban vörös márványtábla, felirata: „Az Élet Örömmel s bűnnek Változása / csak itt van egyedül a béke Hazája / NS SZAKONYI NEMZETSÉG / SIRBOLTJA / Építette / SZAKONYI ISTVÁN / és Hitvese / M: NAGY ESZTER / Maguk és utodaik számára. / 1868.”

A bejárati vas ajtóablát külső oldalán három, kovácsoltvas levéldíszben végződő pánt tartja, két mezőre osztott belső oldalán egy-egy vas rozetta. Hajlított kilincse is eredeti. A lefelé vezető lépcső félig földbe mélyedő, kosáríves dongájú, kétoldalt fekvő téglalap alakú szellőző

ablakkal ellátott kriptarészbe vezet. A Iripta nyugati, temetkezésre használt részét fal választja le, középen kétoldalt hullámíves faragott vörösmárvány tábla: „E Sírbolt alatt nyugosznak hamvai / Idősb. SZÁKONYI JÁNOSNAK + 1791 / SZÁKONYI ANNA + 1812 / és JÁNOS testvéreinek + 1844 / SZÁKONYI / FERENCZNEK + 1831 / és hitvesének / BERZSENYI TERÉZIÁNAK + 1840”.

A falon oldalt egy további, vörös-gránit tábla Vitéz Szakonyi István (1911-1974) sírfeliratával. A kriptatérben három újabb temetkezés fa koporsója.

Az építmény keleti homlokzati fala előtt, a bejáratától jobbra, félköríves oromzattal lezárt, finom keretsávval tagolt, vörös márványból faragott sírtábla, vésett, kissé szabálytalan betűfaragású sírfelirattal: „Néhai Tek N. és N. / SZÁKONYI JÁNOS / Fő Bíró Úr / testének hamva itt várja / az igaz Ítéző-Bírót. / Született 1747 E Aug. 16. N. / Meg-holt 1791 E Nov. 16. N.

HELYI VÉDELEMre javasolt örökségi értékek.

1. Egyházi emlékek.	R. katolikus templom.	Fő u.	Hrsz: 503.
2. Egyházi emlékek.	Református templom.	Rákóczi u.	Hrsz: 329.
3. Egyházi emlékek.	Evangelikus templom.	Lehel u.	Hrsz: 271.
4. Lakóépület.	Lehel u. 1.		Hrsz: 209.
5. Lakóépület.	Lehel u. 34.		Hrsz: 75.
6. Lakóépület.	Lehel u. 48.		Hrsz: 72.
7. Lakóépület.	Sallai u. 9.		Hrsz: 258.
8. Lakóépület.	Rákóczi u. 53.		Hrsz: 306.
9. Lakóépület.	Rákóczi i. 59.		Hrsz: 294.
10. Községi temető.	Szalóky kripta 1886-ból.		Hrsz: 416.
11. Községi temető.	Szalóky kripta 1923-ból.		Hrsz: 416.
12. Községi temető.	Régi sírkövek a temetőben (1807-1900).		Hrsz: 416.
13. Zsidó temető területe.			Hrsz: 411 és 419.
14. I. Világháborús emlékmű.	A Polgm. Hivatal kertjében.		Hrsz:

Ih.) Természeti örökség emlékei:

Nemesszalókon országos, vagy helyi jelentőségű védett természeti terület nem található. Védendő külterületi részek a közigazgatási terület belterületétől déli irányban elterülő természeti területek. Természeti területek övezetébe a 8411-es számú összekötő úttól nyugatra, meglévő erdőterületek („Uradalmi erdő”) egy része került. Érzékeny természeti terület Nemesszalókon nem található.

A védett és védendő értékeken kívül fontos szerepet játszanak az ún. ökológiai kiegyenlítő felületek, melyek a nagy kiterjedésű szántók között a növény- és állatfajok számára szolgáló élőhely fragmentumok. Ide tartoznak a külterület gye- és a belterülettől délre fekvő nagy erdőterületek. Az ökológiai kiegyenlítő felületek közé tartoznak a mezőgazdasági területek szegélyén, és azok belsejében, árkok mentén húzódó fasorok, cserjesávok. Ezek fő fajai a fehér akác, a nyarok, az enyves éger, a kökény, az egybibés galagonya, a fekete bodza, a gypűrözsa. Ide tartozik a külterület keleti oldalán húzódó telepített nyaras és akácos is. E területek fajainak természetvédelmi értéke nem magas, de ökológiai szempontból annál fontosabbak. Részben búvó- és táplálkozóhelyet, részben vándorlási lehetőséget biztosítanak a Marcal, mint ökológiai folyosó irányába. Ökológiai folyosó övezete a település nyugati határában fekvő összefüggő erdők területe, valamint a településen átfolyó 097 hrsz-ú árok mentén került kijelölésre.

A természeti területek nemcsak a ritka fajok megőrzésének szempontjából, hanem ökológiai szempontból is jelentősek, a Hajagos-patak, illetve mellékága a part menti kísérő sávval fontos ökológiai folyosó is egyben. A mezőgazdasági területeken a vízfolyások mentén nagyon kevés helyen jelenik meg fás növényzet, a mellékágot néhol közvetlenül szántók érintik. Egy-egy cserjecsoporton, ritkás fasoron kívül nincs fás állomány, s ez ökológiai és tájképi szempontból is kedvezőtlen.

Az értékes, védendő természeti értékek a következők:

- Idős kocsányos tölgy az Ady és a Fő utca találkozásánál
- Idős nehézszagú borókák és puszpángok a déli temetőben
- Idős nehézszagú borókák és puszpángok az északi temetőben

I. i.) Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggés-rendszerében:

Nemesszalók nyolc régészeti lelőhelyei közül, egy kivételével, külterületen található, ezért a belterületi rendezés nincs rájuk hatással.

A régészeti lelőhelyek túlnyomó többségén mezőgazdasági művelés folyik. Ez közvetlenül nem semmisíti meg ugyan a lelőhelyeket, de hosszú távon észrevehető és visszafordíthatatlan károsodást okoz bennük.

A település kialakult településszerkezetét, úthálózatát, telkek beépítését a településrendezési tervek készítésénél megtartották a tervezők.

A helyi értékvédelem figyelembevételével a jellegzetes falukép megőrzését úgy szándékszanak biztosítani, hogy a meglévő utcarendszer nem kerül szabályozás alá, az épületek kialakításánál előírják a hagyományos (természetes) építőanyagok alkalmazását, az épületek külső megjelenésének (utcai homlokzat, díszítő motívumok) megtartását. A községet a rendezési terv falusias lakóövezetbe sorolja.

Az épített örökség emlékei és környezetük általában megfelelő állapotban vannak. Református temploma jó karban, régebbi lakóépületei közül több felújított állapotban van, látni egy-két szépen megőrzött, illetve felújított lakóházat a faluban, de vannak olyan régi épületek is, amely felújítást igényel(ne). Községi temetője rendezett, ápolat.

zzzz

Nemesszalók nyilvántartásba vett értékek (összefoglaló táblázat)

A jelölt objektumok:

M * Országos védelem alatt állnak

H * Helyi: védelem alatt állnak (illetve javaslatok)

	Megnevezése	Címe	Kategória	Datálása	Állapot	Kód	Hrsz
A. MÜEMLÉKEK							
1	Szakonyi sírbolt	Köztemető	egyházi		jó	M 10957	416.
B. NYILVÁNTARTÁSBAN VETT OBJEKTUMOK							
ssz	Megnevezése	Címe	Tulajdon	Datálása	Állapot	Helyi védelemre javasolt	Hrsz.
1. ÉPÜLETEK							
2.	Református templom	Rákóczi u.	egyházi		Jó	H	329
3.	R. k. templom	Fő u.	egyházi		Jó	H	503
4.	Evang. templom	Lehel u.	egyházi		jó	H	271
5.	Lakóház	Fő u. 13.	magán	1903	közepes		460
6.	Lakóház	Fő u. 22.	magán		közepes		486
7.	Lakóház	Fő u. 27.	magán		jó		445
8.	Lakóház	Lehel u. 1.	magán		Jó	H	209
9.	Lakóház	Lehel u. 22.	magán		Jó		81
10.	Lakóház	Lehel u. 34.	magán		Jó	H	75
11.	Lakóház	Lehel u. 36.	magán		Jó		74
12.	Lakóház	Lehel u. 48.	magán		Közepes	H	72
13.	Lakóház	Petőfi u. 9.	magán		Közepes		230
14.	Lakóház	Rákóczi u. 37.	magán		Jó		324/1
15.	Lakóház	Rákóczi u. 53.	magán		Jó	H	306
16.	Lakóház	Rákóczi u. 59.	magán	1953	Jó	H	294
17.	Lakóház	Rákóczi u. 64.	magán		közepes		185
18.	Lakóház	Sallai u. 9.	magán	1922	jó	H	258
2. SÍREMLÉKEK. Római katolikus temető.							
19.	Temető területe	Zsidó temető	egyházi		jó	H	411 és 419
20.	Szalóky sírbolt	Köztemető	Egyházi	1886	közepes	H	416
21.	Szalóky sírbolt	Köztemető	Egyházi	1923	közepes	H	416
22.	Régi sírkövet (25 db.)	Köztemető (Nemesszalók)	Egyházi		jók	H	416
3. KÖZTÉRI ALKOTÁSOK. Egyházi és világi.							
23.	Emlékmű (I. vh.)	Polgármesteri Hivatal kertje	Önkormányzati	1929		H	

4. RÉGÉSZETI LELETEK.				
24.	Régészeti lelőhely	BELTERÜLET.		325.
25.	Régészeti lelőhely	PÓRSZALÓK – BÓDOGTAG.		062/3.
26.	Régészeti lelőhely	KAVICSBÁNYA.		66., 67., 68., 136/4.
27.	Régészeti lelőhely	URADALMI ERDŐ I.		0110/1
28.	Régészeti lelőhely	URADALMI ERDŐ II.		0107/3.
29.	Régészeti lelőhely	ORSZÁGÚTI-, RÖVID- ÉS CSALITOS-DŰLŐ.		043/1., 043/2., 043/3., 047. árok, 052., 057/4., 057/5., 059.
30.	Régészeti lelőhely	URADALMI ERDŐ III.		099/1., 0101/4.
31.	Régészeti lelőhely	ANTFA.		061/1. patak, 064/1., 067. árok, 069/7., 069/8.
32.	Vegyes leletek			Lásd a I/1. Régészeti címszó alatt.